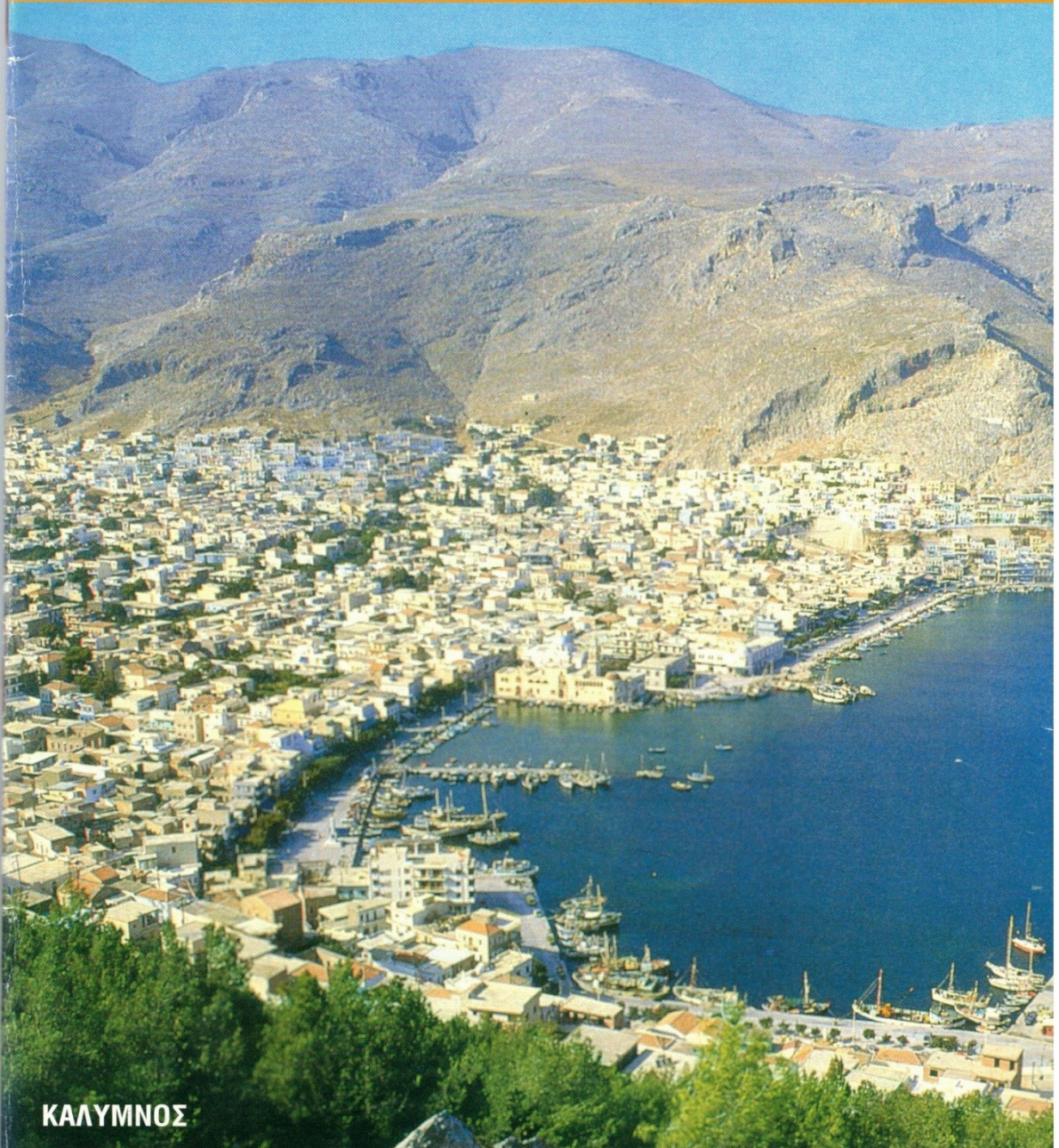

ΤΟΠΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΔΗΜΩΝ - ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΔΗΜΩΝ & ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ • ΤΕΥΧΟΣ 14 • ΜΑΪΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ '99
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΕΔΚ - ΔΗΜΑΡΧΙΑΚΟ ΜΕΓΑΡΟ - 85 100 ΡΟΔΟΣ

ΚΑΛΥΜΝΟΣ

Το Γυαλί της Νισύρου

(Ιστορική αναδρομή - Νέα στοιχεία ονοματολογικής προσέγγισης)

Το Γυαλί, η μεγαλύτερη από τις νησίδες που απλώνονται γύρω από τη Νίσυρο (Γ.Π. 36° 40' 0" - Γ.Μ. 27° 7' 0") έχει μήκος ακτών 16,429 χιλμ. και έκταση 4558 στρέμματα.

Κατοικήθηκε από τα προϊστορικά χρόνια (πριν από το 2000 π.Χ.), καθώς αυτό μαρτυρείται από προϊστορικό οικισμό που βρέθηκε σε ορεινή περιοχή, σε πλαγιά που βλέπει προς τα Β. και Δ. Εκτός από το ακέραιο νεολιθικό κτήριο που ερευνήθηκε, υπάρχουν λείψανα και ίχνη πολλών άλλων κτηρίων που καταστράφηκαν σχεδόν ολοκληρωτικά και δείχνουν κατά τον φίλο αρχαιολόγο κ. Γιάννη Βολανάκη, ότι υπήρξε οικιστική συνέχεια και στους επόμενους αιώνες. Αυτό ενισχύεται και από το νεολιθικό νεκροταφείο που βρέθηκε σε άλλο σημείο του νησιού, με 74 τάφους μικρού μεγέθους, βάθους 0,60 έως 0,80 μ. που καλύπτονταν πιθανώς με πλάκες, και δείχνει ότι οι νεκροί τοποθετούνταν σε οκλάζουσα στάση, κάτι συνηθισμένο στους προϊστορικούς χρόνους¹.

Το Γυαλί συνδέεται με δυο ιστορικά επεισόδια, που διαδραματίστηκαν στα χρόνια της εξέγερσης του Έθνους ενάντια την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το πρώτο έλαβε χώρα στην αρχή της εξέγερσης και το περιγράφει ο Νισύριος λόγιος Λάζαρος Κοντοβέρδης², και το δεύτερο, που έχει σχέση με το *Πη(γ)άδι του Μιαούλη*, διηγείται ο Γ. Παπαδόπουλος, ο λόγιος Νισύριος Σχολάρχης των αρχών του αιώνα³.

Το σημερινό όνομα της νησίδας είναι γνωστό από τον 16. αι., σύμφωνα με τα μέχρι σήμερα δεδομένα. Στο *Χάρτη της Ελλάδος (1575)* του J. Gastaldi σημειώνεται ως *Hiadi*. Επίσης στο *Χάρτη του Αιγαίου* του J. Seller καταχωρείται ως *Yali*. Τον ίδιο αιώνα έχουμε τη μαρτυρία του *Piri Reis (1520)*, ο οποίος ακούει τους άπιστους να λένε το νησί *Γυαλί*. Αργότερα ο Μητροπολίτης

Αθηνών Μελέτιος (1700) ονομάζει *Βεγαλίζ* παράλληλα με το όνομα

Γυαλί: "Ου σμακράν της Κοι κείται... προσέτι και η Βεγαλίζ, κοινώς *Γυαλί*".

Η φύση του εδάφους της νησίδας, στην οποία αφθονεί ο οψιδιανός λίθος (γυαλί ηφαιστειογενές), οδηγεί μέχρι σήμερα τους μελετητές στην προέλευση του ονόματος. Έτσι ο Γ. Παπαδόπουλος σημειώνει:

"*Εκλήθη Γυαλί υπό των Νισυρίων ένεκα της π' αυτού εξορροσομένης πορσελιάνης, ήτις έχει την ιδιότητα να καθιστά το έδαφος αυτού σίτλων και ακτινοβολούν και μάλιστα άμα τη ανατολή του ήλιου*".

Το χαρακτηριστικό όμως αυτό γνώρισμα, το οποίο θα μπορούσε να διεκδικήσει πιθανόν και η γειτονική Νίσυρος ή άλλες παρακείμενες νησίδες, λόγω όμοιας ηφαιστειακής εδαφικής σύστασης, δεν αποτελεί αποχρώντα λόγο για την ονοματοθεσία της νησίδας. Υπάρχει, κατά τη γνώμη μου, ιδιαίτερο και μοναδικό εδαφικό χαρακτηριστικό της νησίδας, ανεπανόληπτο ανάμεσα στη νησιωτική συστάδα, που θα μπορούσε να προσδιορίσει το όνομα με περισσότερη πειστικότητα.

Ο Γ. Γεωργιάδης στο άρθρο του "*Η νήσος Νίσυρος*" δίνει την εξής περιγραφή για το Γυαλί: "*Αίτη (η νησίδα) έχει μορφήν τοξοειδή επιμήκη κατά διεύθυνσιν ΒΑ-ΝΔ και αποτελείται από δύο νημάτια ευρισκόμενα εις τα δύο άκρα της, ...συνδεδόμενα δια χαμηλού ισθμού μήκους 250-300 μ. καλούμενον Κάμπα*".

Καθώς η νησίδα αποτελείται από δυο τμήματα ξηράς σχεδόν ισούνη, που ενώνονται στο μέσο με στενή επίπεδη χαμηλή λωρίδα γης, δημιουργώντας έτσι ένα κοιλίωμα προς το κέντρο της, σε συνδυασμό με το κοίλο της ακτογραμμής που δημιουργείται σε όλο το νότιο, αλλά και το βόρειο μήκος της νησίδας και θυμίζει τομή αμφοίκουλου φακού, μας επιτρέπουν να κάνουμε αναγωγή στην αρχαία ελληνική λέξη *γύαλον (το)* (=κοίλο), από την οποία με υποκορισμό θα μπορούσε να είχαμε **γυάλιον* > *γυαλί* > *Γυαλί*. Η πτώση του τόνου αναλογική, κατά το *ύαλος* > **υάλιον* > *υαλί* > *γυαλί*. Στον Όμηρο *γυαία (τα)* (=κοίλα) ονομάζονται τα ημιθωράκια που συναρμολογούνταν στα πλάγια με συνδέσμους [*Ο 530 "γυάλισιν αρηρότα"* = συναρμολογημένα με κοίλες πλάκες]. Στην αρχαία ελληνική γραμματεία ο πληθ. *γυαία (τα)* χαρακτηρίζει κοίλους τόπους, κοιλιάδες: "*γυάλους υπό Παρνησσοίο*" [Γίν. Ομ. εις Απολλ., 396], "*Αΐδία τ' άγ' γυαία*" = στις κοιλιάδες της Αιδίας [Αιοχίλ. έκτ., 550], και *γυάλον, το = το κοίλο αγγείο: "χρυσό γέμοντα γυαία"* [Ευριπ. Ανδρ. 1093].

Νομίζω ότι το νησιώνυμο *Γυαλί*, το [*< γυάλιον*] είναι εδαφονόμιο - ακτονόμιο και σημαίνει νησίδα με κοίλο έδαφος και κοίλη ακτογραμμή σε όλο το νότιο και βόρειο μήκος της, νησίδα κάθετα και οριζόντια κοίλη⁴.

Μιχ. Ευστ. Σκανδαλιδής

¹ Περισσότερα στο Σάμψων Αδαμαντίου, Νεολιθικοί Οικισμοί στο Γυαλί της Νισύρου, Νισυριακά, τ.11 (1990), σ. 223 - Του ίδιου, Η εθνοαρχαιολογία του Γυαλιού της Νισύρου, Αθήνα 1997, στη σειρά 21 των αυτοτελών εκδόσεων της Σ.Γ.Τ.Δ.

² Κοντοβέρδης Λαζ., Το Νησίον Γυαλί, στο περιοδικό "Η Νίσυρος Εικονογραφημένη" Ν.Υ. 1955.

³ Γ. Παπαδόπουλου, Γενική Γεωγραφική και Ιστορική Περιγραφή αρχαία και νεωτέρα της νήσου Νισύρου μετά των μικρών νήσων και Θερμοπηγών αυτής, Εν Νισύρω 1909

⁴ Γ. Παπαδόπουλος, Νισυριακών Ημερολόγιον του έτους 1923.

⁵ Στα "Νισυριακά Χρονικά" τ.23 (1958), σ.6.

⁶ Από την ανακοίνωση του υπογράφοντα στο Ια' Πολιτ. Συμπόσιο Δωδ/νήσου (Αστυπάλαια 26-29 Αυγούστου 1999)